ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

ІІ МІЖВУЗІВСЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ, ПРИУРОЧЕНА ДНЮ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСЕМНОСТІ ТА МОВИ

28 жовтня 2026 року

«СИЛА МОВИ: ДУХ, ЗБРОЯ, ІНТЕЛЕКТ»

Ірина ФАРІОН

Львів 2026

УДК 159.923:316.6:316.347

ПСИХОЛОГІЯ КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ: ЯК НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА КУЛЬТУРНИЙ КОД ФОРМУЮТЬ ВНУТРІШНЮ ОПІРНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Ірина ОБРЕМБАЛЬСЬКА,
студентка 4 курсу, спеціальності «Практична психологія»
факультету психології та соціального захисту
Науковий керівник – Тетяна КОНІВІЦЬКА,
доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації, кандидат педагогічних наук,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

У часи важких щоденних потрясінь та загроз життю людства питання виживання нації виходить за межі фізичного захисту та економічної стабільності. Ментальне здоров'я постає одним із головних джерел стійкості суспільства. Сучасна психологічна спільнота дедалі виразніше підкреслює здатність людини не лише використовувати вміння долати труднощі, а й чинити опір деструктивним впливам і знаходити ресурс для відновлення. Водночас стійкість формується не лише завдяки індивідуально-вольовим якостям, а й під впливом колективної пам'яті та культурного коду людини.

Дослідники неодноразово наводять визначення французького філософа і соціолога Моріса Гальбвакса, який стверджував, що колективна пам'ять – це сукупність спогадів, які поділяють члени однієї спільноти [1, с 14]. Спогади відтворюються в межах соціальних рамок, таких як сім'я, мова, релігія та традиції. Завдяки цьому індивідуальний досвід може інтегруватися в ширший колективний контекст, даючи людині усвідомлення власного місця в суспільстві та її зв'язку з попередніми поколіннями.

У процесі національної ідентифікації велику роль відіграє мовна самоідентифікація кожної особистості, бо саме вона стає

чинником консолідації суспільства та двигуном розбудови сильної, демократичної та незалежної країни. Мова стає знаряддям, завдяки якому суспільство може захистити власні інтереси, історію, традиції. Відсутність національної мови є однією з найбільш серйозних перешкод, яку необхідно подолати під час створення національної ідентичності [3, с. 199].

У ситуаціях загрози ідентичності саме мова постає одним із найперших маркерів «свій-чужий». Вона виконує не лише комунікативну, а й захисну функцію у вигляді створення психологічного бар'єра, що оберігає ментальний простір особистості від чужорідних, деструктивних наративів та агресивного впливу. Суспільство здатне жити лише за умови, що його інститути спираються на сильні колективні уявлення. Природа цих уявлень («соціальних вірувань») завжди подвійна: це колективні традиції або спогади і конвенції, що спираються на потреби теперішнього [2, с 13]. Колективна пам'ять і культурний код перетворюють історичну спадщину на живий психологічний ресурс нашої опірності.

Цей психологічний механізм тісно пов'язують із феноменом міжпоколінної життєстійкості. Якщо колективна травма здатна успадковуватися, то колективна пам'ять формує її протилежність: досвід успішних стратегій виживання, випрацюваних у переломні історичні моменти. У цьому контексті особливого значення набувають сімейні історії, приклади поведінки попередніх поколінь і способи осмислення історичних подій, через які людина засвоює уявлення про небезпеку, відповідальність, взаємодопомогу та власні можливості.

Звернення до культурної спадщини у важкий час допомагає людині усвідомити, що її досвід є частиною ширшої історії народу, який уже пережив чимало випробувань. Символи, мова та наративи допомагають людям об'єднуватися навколо спільних цінностей, які полегшують переживання складних ситуацій. Крім того, культурна спадщина формує віру у власні сили. Знання про те, що народ неодноразово виживав, відновлювався й зберігав свою ідентичність попри тиск, дає внутрішню опору та відчуття тяглості.

Психологічна наука виділяє вплив культурного коду на внутрішню опірність як один із ключових механізмів, що формують позитивну соціальну ідентичність. Усвідомлення як частини спільноти допомагає людині вибудовувати цілісне уявлення про себе, відчувати приналежність і визначати власні цінності. Коли особистість сприймає себе не ізольованим індивідом, а учасником спільної історії, вона може відчувати, що не залишається наодинці зі своїми переживаннями. Одночасно національна ідентичність не відміняє індивідуальності особистості, а створює додатковий простір для самовизначення, який допомагає людині поєднувати особисті переконання із цінностями спільноти.

Колективна пам'ять також розвиває взаємопідтримку, яка є ще одним чинником стійкості суспільства. Переживання кризових подій допомагає підсилювати відчуття солідарності. Саме в таких умовах національна ідентичність набуває практичного значення: волонтерська діяльність, участь у громадських ініціативах, збереження культурної спадщини та розвиток культури підтримки. Це допомагає зміцнити відчуття контролю над ситуацією, посилює усвідомлення особистої значущості та створює можливості емоційного відновлення під час активної діяльності.

Отже, колективна пам'ять є психологічним ресурсом життєстійкості. Вона не лише зберігає спогади, а й допомагає вчиняти усвідомлені дії на основі минулого досвіду. Національна ідентичність та культурний код створюють основу для психологічного благополуччя особистості та здатності суспільства відновлюватися після криз.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошин Р. Роль колективної пам'яті у процесі формування спільнот: Майдан як "місце пам'яті". Вища освіта України № 3. 2024. С. 14–21. DOI 10.32782/NPU-VOU.2024.3(94).02.

2. Ільїн, В. Індивід і соціум в контексті 'колективної пам'яті' Моріса Гальбвакса. Проблеми всесвітньої історії. 2023 р. № 2 (22). С. 7–5. DOI: http://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-22-1

3. Шеховцова-Бур'янова, В. Мова як головна ознака ідентичності української нації. Гуманітарні студії: Педагогіка, психологія, філософія, 2022. № 10(3). С. 198–203. DOI: https://doi.org/ 10.31548/hspedagog13(3). 2022. 198-203

УДК 811.161.2:323.1

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК НОСІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Діана КУЗЬО
Науковий керівник: Тетяна ЛИПЧЕНКО, старший викладач
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Українська мова протягом століть виконувала не лише комунікативну функцію, а й виступала ключовим носієм національної ідентичності та культурної пам'яті народу. Вона зберігала історичний досвід, традиції, ціннісні орієнтири та колективну свідомість навіть у періоди найжорсткіших заборон і асиміляційних тисків. Мова формувала уявлення про «своє» і «чуже», підтримувала зв'язок між поколіннями і слугувала символом належності до української спільноти. У сучасних умовах повномасштабної війни проти України мовне питання набуло особливої гостроти, адже збереження та розвиток української мови є одним із стратегічних напрямів захисту національної державності та культурної спадщини.

Історичний досвід переконливо засвідчує, що українська мова завжди була об'єктом цілеспрямованої політики з боку імперських і тоталітарних режимів. Валуєвський циркуляр 1863 року та Емський указ 1876 року суттєво обмежили сферу використання української мови в освіті, пресі, театрі та публічному просторі. Ці заборони мали на меті не лише адміністративне обмеження, а й руйнування культурної пам'яті та національної самосвідомості. У радянський період русифікація здійснювалася системно через освіту, засоби